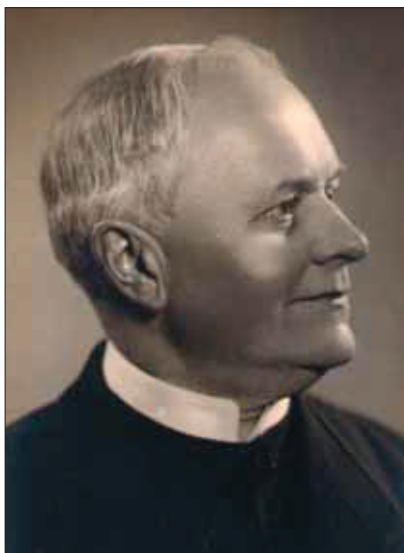

EGY TÁBORI LELKÉSZ EMLÉKEZETE

DR. VITÉZ BÁNÁTHY PÉTER

Két esztendő telt el az 1914–18-as Nagy Háború centenáriuma óta, de az emlékezés különböző fórumokon azóta is folyamatos. A Trianoni Szemle e jubileumi számában kiemelkedő és aktuális Dr. Kovács Vilmos ezredes úrnak, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnokának dolgozata. Ebben arról számol be, hogy munkatársai segítségével különböző – közöttük osztrák és szlovák – levéltárakból gyűjtötték össze a mintegy másfél millió első világháborús katonánk sorsának alakulását. Szolgálat, frontszolgálat, sebesülés, fogság és sok-sok halál. A mintegy nyolc évnyi megfeszített kutatómunka és annak eredménye minden elismerést, tiszteletet megérdemel. Mindez az internet segítségével bárki számára elérhető a katonahoseink.militaria.hu cím alatt.

Az említett emlékezéssorozatnak volt egyik meghatározó eseménye, hogy az 1920 után majdnem románná lett Makón, múlt év szeptemberében dr. vitéz Bánáthy Péter néhai tábori lelkészre emlékezve egykori lakhelyének, az Aradi u. 2. sz. háznak a falán táblát helyezett el a Horthy Miklós Alapítvány. Az előbb Európát, majd az egész földgolyót lángba borító világháború, amihez a szarajevói merénylet mint ürügy kellett, emberéletben, egészségben, anyagiakban, gazdaságban elképesztő károkat okozott. Pontos számok nincsenek, de a történészek csupán a halottak számát világszerte mintegy 60 millióra becsülik. És akkor hol vannak még az eltűntek, sebesültek, rokkantak, hadifoglyok és a családtagok szenvedései?! Az említettek kapcsán most az Osztrák–Magyar Mo-

narchia legnagyobb hadifoglyotáboráról szólnunk, és az abban kegyetlenül nehéz szolgálatot végző Bánáthy Péter tábori lelkészre emlékezünk.

Ballmann Péter néven született észt-szab származású szülőktől a Temes megyei Billéden. Teológiai doktorátusát a pesti Tudományegyetemen szerezte 1914-ben. A névváltoztatásra, a Bánáthyra magyarosításra 1929-ben, a vitézi cím adományozásakor került sor. Frissen doktoráltként, sok-sok magyarral – nagyapáinkkal, dédapáinkkal – együtt ment kényszerűen az I. világháborúba. Az orosz fronton, Galíciában kezdte a szolgálatot, azután átvezényelték a kegyetlenül ne-

hez, sok-sok áldozatot követelő olasz frontra, majd sebesülése után, 1916-ban tábori-lelkészi szolgálatra a Vas megyei Osffyasszonyfára került. Itt működött a monarchia frissen felépített, legnagyobb foglyotábor. Életének legnehezebb évei következtek. Ebben a táborban egy időben, 200 barakkban, 35-40 ezer ember élt szigorú tábori körülmények között. Tucatnyi nemzet fiai zsúfolódtak itt össze, és annak ellenére, hogy a tábor az akkori időkhöz képest korszerűnek volt mondható – víz-csatorna, sőt villany is volt benne, orvosi rendelő, kórház és jó konyha állt rendelkezésre –, mégis sok szenvedéssel, gonddal-bajjal teltek a napok. A táborlakókat élelemmel ellátni, számukra tisztálkodási lehetőséget biztosítani, a rokkantakat, sebesülteket ápolni, gyámolítani kellett. A sokféle náció által a csataterекről összehordott betegségek (kolera, tífusz, vérhas, tüdőbaj, általános kimerültség, gyengeség stb.) következtében ugyanis aratott a halál, ez okból a fogvatár-

tottak mintegy tizede soha nem térhetett haza szülőföldjére. A halottak temetésekor, jóllehet ellenséges katonák voltak, az emberhez illő végtisztességet a humánus nevében meg kellett adni. Ebben hárult hatalmas teher Ballmann-Bánáthy tiszteletes úr vállára, aki szükség szerint francia, német, román, tót, horvát-szerb, észt vagy orosz nyelven búcsúzott az elhunyttól. Hogy a sok terhet, lelki kínt elviselte és embert próbáló szolgálatát lelkiismeretesen végezte, azt többek között tanúsítja az a kisméretű, cirill betűvel ellátott bibliatartó fakazetta is, amit egy orosz hadifogoly készített és adott köszönetképpen emlékül a tiszteletes úrnak. Ezt a becses relikviát az unoka, Bánáthy László további megőrzésre átadta a Hadtörténelmi Múzeumnak.

Bánáthy tiszteletes áldozatos munkálkodását hiteles dokumentumok is igazolják, melyeket másolatban dr. Kovács Vilmos ezredes, a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum parancsnoka 2017 decemberében kelt levelében küldött meg Alapítványunknak és tájékoztatott az alábbiakról:

„A budapesti Hadtörténelmi Levéltárban megtalálható az I. világháborúban a hősiessen harcoló katonák kitüntetései javaslatának nagy része, köztük Bánáthy-Ballmann Péteré is. Ezekből kiderül, hogy nevezett, a 31. gyalogezred tábori lelkészeként az orosz és az olasz fronton teljesített szolgálatáért az alábbi kitüntetéseket érdemelte ki: II.o. Lelkeszi érdemkereszt a Vitézségi Érem szalagján, Bronz Katonai Érdemérem (Signum Laudis), Katonai Érdemkereszt szalagján kardokkal, Ferenc József Rend lovagkeresztje hadi-ékitményekkel és kardokkal.”

Kovács Vilmos ezredes levelében magyarázatul, vastag betűvel, külön kiemelte: *„A kitüntetések hadi ékitményekkel és kardokkal való adományozása azt jelentette, hogy a kitüntetett személy az ellenség közvetlen tüzének kitéve, életét veszélyeztetve teljesítette szolgálatát. Csatoltan küldöm a kitüntetési javaslatok másolatát, az elismerésre méltott hadicselekmények leírásával. Az I. világháborúban teljesített szolgálata és kapott kitüntetései alapján 1929-ben felvették a*

Ferenc József kitüntetése

Vitézi Rend tagjai közé. Tisztelettel Dr. Kovács Vilmos ezredes-parancsnok.”

A fronton szerzett sebesülése miatt Bánáthy tiszteletes 1917. november 1-jén leszerelt, megnősült és református segédlelkész lett Gyulán. 1928-ban költözött át Makóra, ahol 1929 és 1951 között a Belvárosi Református Gyülekezetben szolgált nyugdíjba vonulásáig. 1961. február 27-én Makón, otthonában szólította magához égi szolgálatra a Teremtő. Sírja, nyughelye feleségével, Diós Rozáliával együtt – aki e sorok írójának magyartanára volt –, a református ótemetőben van. Emlékük legyen áldott.

A TÁBOR

A tábor bejárata

Működése alatt román, orosz, szerb és olasz hadifoglyok tízezeit őrizték, összesen mintegy 140 ezer főt. A ma kb. 800 fős Ostffyasszonyfa egykori barakkvárosa szinte nyomtalanul eltűnt, mementőként csak néhány műtárgy betonalapja látható. Az itt nyugalmat lelt sok ezer halott temetőjében évente ökumenikus szertartással, római és görögkatolikus, protestáns, valamint pravoszláv-ortodox papok, lelkészek közreműködésével – katonai tiszteletadás keretében – emlékeznek az elhunytakra. Itt kell megjegyezni, hogy az egykori tábor temetőjét, az ott nyugodó katonák emlékét a két világháború közötti Horthy-korban lelkiismeretesen ápták, sírjaikat gondozták. 1945 után a lelketlen, tiszteletet, lovagiaságot nem ismerő évtizedek alatt ezt az elvtársak „elfeledték”, és csak 1989 után gondoltak arra – részben a helyi lakosság, részben a Honvédelmi Minisztérium új vezetése –, hogy tiszteletet érdemelnek ezek az elhunytak, mert az alávaló céllal, szándékosan kirobbantott, esztelen háború hősi halottai ők is. Nyughelyük ma ápoltt, emléküket különböző nyelvű obeliszkok őrzik. A nyilvántartások szerint 5601 elhunyt alussza örök álmát a katonai jelvényekkel, szimbólumokkal ellátott kövek alatt, névvel jelölt vagy számozott sí-

rokban. Ezeken kívül tömegsírokban nyugszik még mintegy 15 ezer azonosítatlan katonaáldozat, messze távol családjától, egykori hazájától.

Az 1864. augusztus 24-én aláírt I. Genfi Egyezmény, majd annak 1906-os módosítása szerint „*a sebesült és beteg katonákat, tekintet nélkül állampolgárságunkra, minden hatalomnak kímélnie és ápolnia kell (...), az ellenség hatalmába került sebesült és beteg katonák hadifogolynak tekintendők, ütközet után a sebesültek felkutatása, ellátása, azonosságának megállapítása és általános megóvása minden harcoló félnek kötelessége.*” Ezen előírásoknak – a humánus és a bibliai keresztény erkölcs alapján – az említett Vas megyei tábor maradéktalanul eleget tett. E tény a többszöri nemzetközi ellenőrzés, az ún. „hölgybizottságok” látogatásai, megállapításai is igazolják. 1916-ban Oroszországból Romanova nővér és delegációja tett például ellenőrző körutakat, s örömeiket fejezték ki, hogy a táborban orosz énekkar és színtársulat is alakult. Elégedetten távoztak.

Sajnálatos és drámai, hogy 1920 elején mi mintegy 4 ezer orosz katonát tartottunk fogva, igenis jó körülmények között, míg Szovjet-Oroszországban 80 ezer magyar katonát őriztek, rettenetes körülmények között, elégtelen, pontatlan nyilvántartás mellett. Tegyük hozzá, hogy nálunk egy idő után a fogoly tisztek „becsületszóra”, a lovagiasság és emberiség nevében bizonyos meghatározott körzetben kimenőt kaptak. Itt volt őrizetben például Mario Janelli olasz katona, a későbbi olasz vasútügyi miniszter, aki húsz év múltán is elismeréssel

A tábor belseje a sírokkal

Bánáthy Péter emléktáblája

nyilatkozott a táborról és a magyar tisztek lovagiasságáról. A táborban jól felszerelt orvosi rendelők voltak, *kiváló orvosok szolgáltak, de postahivatal is volt, a tábor közepén gondozott park, és állandó készenlétben a tűzoltóság*, megfelelő vizelés, és 4 km-es csatornahálózat is volt. Az elfogadható körülmények ellenére a sokféle, olykor járványos betegség miatt a halál aratott, a tábori lelkész pedig búcsúztatott. Utólag is tisztelettel állapíthatjuk meg: nem volt könnyű szolgálat.

Az étkezések alapanyag-ellátása többnyire önellátó volt, a foglyok nagy többsége szívesen dolgozott a külső majorokban – természetesen őrzés mellett – mezőgazdasági, főként kertészeti munkákon. Különböző műhelyek (szabó, cipész, kosárfonó stb.) segítették a tábor és lakóinak életét. 1918 elején, a megkötött egyezmények, megállapodások következtében fokozatosan távoztak a különböző nemzetiségű foglyok. Volt, hogy néhány száz ember átmenetileg másik, közeli táborba került. Az ostffyasszonyfai központi tábor felszámolását szeptember 1-jén rendelte el a hadügyminiszter. Erről, a teljes felszámolásról Schön Árpád táborparancsnok október 27-én tett jelentést miniszterének. A megmaradt, fel nem használt, mintegy 12 q vagonnyi készlet (tüzelőanyag, ruházat, cipő, ágynemű stb.) későbbi felhasználásra katonai raktárakba került. A tábor megnyitása, működtetése kényes volt, de a feladatot hazánk akkori állami, katonai vezetése tisztelegéssel, becsülettel végezte, melyért tisztelet és megbecsülés jár. Ma is!

FORRÁSOK

Dr. Csák Zsófia: Az ostffyasszonyfai hadifogolytábor története 1915–1918. Ostffyasszonyfa Község Önkormányzata–Nagysimonyi Község Önkormányzata–Vas Megyei Temetkezési Vállalat, Sárvár, 2006.

Dr. vitéz Bánáthy Péter életrajza. Makói könyvtár

Interjú Bánáthy Lászlóval (visszaemlékezés, Oral History)

A Bánáthy család iratai